

Jan SAHULA, *Personální složení městských rad v Českých Budějovicích v 17. století*, České Budějovice 2015 (diplomová práce Ústavu archivnictví a pomocných věd historických Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích), 127 s. včetně příloh.

Posudek oponenta diplomové práce

Městská rada, která již od pozdního středověku představovala ve svobodných královských městech vrcholný orgán politické, hospodářské i soudní správy, je vděčným námětem pro studium zaměřené mnoha různými směry a to i pro období raného novověku. Bc. Jan Sahula se rozhodl přispět k poznání personální skladby, sociálního původu, majetkového zakotvení a osobních vazeb členů městské rady v královském (privilegovaném) městě diplomovou prací, kterou nazval *Personální složení městských rad v Českých Budějovicích v 17. století*.

V úvodní části (s. 8–35), vnitřně rozčleněné do několika nevýrazně označených podkapitol, což komplikuje přehlednost textu a znesnadňuje orientaci v něm, autor seznamuje s metodologickým ukotvením tématu doplněným o přehled výzkumů a jejich výsledků, přičemž vysvětluje možnosti prosopografického přístupu k zvolené problematice (s. 8–13). Navazuje pasáží o terminologických otázkách městských elit (s. 13–14), kde osvědčuje dobrou orientaci v dostupné literatuře. Poté následuje stručná kompilativně pojatá pasáž o starší historii Českých Budějovic (s. 14–15), načež autor přechází k vysvětlení svého badatelského záměru a k charakteristice pramenné základny, která se mu při studiu nabízela (s. 15–17). Pokračuje podkapitolou o historii města od založení do bělohorské bitvy (s. 18–21), kterou rozvíjí další podkapitoly: o dějinách Českých Budějovic v 17. století (s. 21–24), o topografii (s. 24–25), o vývoji místní městské správy (s. 26–29) a problematice renovací městských rad v královských městech (s. 29–31). Pasáž uzavírá podkapitola věnovaná „diplomatickému“ rozboru pramenů, s nimiž autor pracoval (s. 32–36).

K této části mám několik otázek a poznámek: (s. 18) v čem tkvěla konsolidace městské správy, když byl v roce 1296 do města panovníkem dosazen dědičný rychtář?; (s. 19) jak se nazývá vnější městské právo hospodářského obsahu, na jehož základě je kupcům určena povinná trasa přes město a povinná zastávka v něm?; (s. 19) skutečně byly České Budějovice majetkem královské komory, když byly svobodným královským městem?; (s. 22) skutečně držba velkého pozemkového majetku způsobovala bohatnutí měšťanů? Nebyla naopak důsledkem toho, že měšťané bohatli?; (s. 23) sládci a řezníci patří k jinému typu živnosti než pekaři, kteří jsou zařazeni k řemeslům potravinářským?; (s. 25) u údajů v tabulce není uvedeno, z jakého zdroje a z jakého období pocházejí; (s. 27) měšťan byl držitelem městského anebo měšťanského práva?; (s. 27) „městská rada“ nebyla nástupcem nýbrž kolegiem přísežných, neboť v latinských pramenech české provenience se radním už od 14. století běžně říká „*consules iurati*“ čili „přísežní konšelé“; (s. 32–

35) prostou charakteristiku pramenů, i když zpracovanou podrobně a pečlivě, bych doporučovala neoznačovat (!) jako „diplomatický rozbor“, protože ten by musel mít jiné parametry a mnohem hlubší fundus (vnitřní znaky dokumentu, vnější znaky, funkce dokumentu, jeho užití v městské kanceláři, geneze jeho vzniku, úředníci, kteří se na jeho vzniku podíleli, jeho další využívání, uložení, případně vývoj ovlivněný změnami správních kompetencí atp.,).

Druhá kapitola (s. 36–71) se soustřeďuje na otázku personálního složení městských rad v Českých Budějovicích. Všimá si nejen roků, v nichž byla provedena renovace rady, ale také změn v obsazení jednotlivých hodností a úřadů. Upozorňuje na „generační obměnu“ z pobělohorské doby, kdy se do rady dostal nebyvalý počet mužů bez předchozích správních zkušeností včetně několika nově příchozích. Autor si všimá osob, které náležely k významným místním rodinám, a toho, jaké funkce ve správě města zaujímaly. Podkapitolu tvoří pojednání o fungování rady během 17. století (s. 43–46), ve kterém však postrádám pojednání o postavení, funkci a náplni práce purkmistra. Navazuje velmi obsáhlá a podrobně zpracovaná pasáž o čtrnácti rodinách, jejichž příslušníci se na správě města podíleli (s. 47–66). Autor pojednává o jejich majetku, sociálním původu, vzájemné spřízněnosti. Pokračuje podkapitolou o kariérách konšelů pocházejících z těchto rodů (s. 67–71).

I k této části práce mám několik poznámek a dotazů: (s. 36) překvapivá je v diplomové práci o městské radě nepřesná, zjednodušená a zkreslující formulace použita jako charakteristika městské rady a rychtáře; rada byla (v užším i širším složení) vrcholným exekutivně-soudním orgánem města; rychtář v počátcích měst měl soudní pravomoc, což plyne i z jeho původního lat. a něm. označení. Mohl by tyto nejasnosti ve svých výrociích autor v rámci obhajoby blíže vysvětlit?; (s. 41) radní, ať konšelé nebo starší, byli jmenováni anebo voleni?; (s. 43) je z hlediska novověkého a moderního správního práva pojem „instituce“ a „orgán“ synonymum?; (s. 44) když radní během zasedání řešili všechny sporné a nesporné věci městské obce, což jsou záležitosti soudní (justiční), kdy řešili politickou, hospodářskou, majetkovou (a spolu s ní i vrchnostenskou), daňovou a vojenskou agendu, která patřila do oblasti výkonné (exekutivní) a byla rovněž v jejich správní kompetenci?; (s. 45) rada nikdy nevystupovala jako „aktér“, nýbrž jako právní subjekt, na rozdíl od měšťanů, kteří byli ve vztahu k ní v postavení právního objektu; jako právní subjekt vystupovala i ve vztahu k městskému majetku, ke vsím na městském velkostatku a k jejich obyvatelům, čili ke svým poddaným, jejichž byla vrchností (jinak by nemohla tento majetek vkládat do zemských desek, nakládat s ním, propouštět a přijímat poddané atp.); (s. 45–46) kdyby purkmistr, po dobu výkonu této funkce vlastně statutární zástupce obce uvnitř i navenek, radě na zasedání přednesl „celou svou agendu“, zvláště ve městě velikosti a lidnatosti Českých Budějovic, tak by jedno zasedání rady netrvalo několik hodin, ale několik dnů, čili by bylo vhodné přesně specifikovat, co konkrétně radě přednášel, pokud se to podařilo v některém z pramenů zjistit; (s. 46) je-li samotné střídání purkmistrů dobře zdokumentováno, pak se ptám, proč o něm v celé práci není nic bližšího, protože

právě pravidelné střídání konšelů na této pozici je jedním ze znaků kontinuity fungování městské rady i místní správy, která je jinak v práci skloňována na každé druhé stránce; (s. 48 resp. 51, 55) „vaření piva a vína“: pivo se vaří, kdežto víno se lisuje za studena.

Třetí kapitola (s. 72–82) je komparativně zaměřenou sondou, ve které autor využil poznatků z německého Kitzingenu jako báze pro srovnání personálního stavu městských rad a jejich fungování v Německu se situací ve vybraných českých královských městech a jednom moravském. Kromě Českých Budějovic využil poznatky o Starém a Novém Městě pražském, Plzni, Lounech a také o Jihlavě. Výsledkem je výpočet koeficientu četnosti změn ve složení městských rad, z něhož autor dedukuje, nakolik kontinuální charakter měla správa v každém z těchto měst. Navazuje kapitolou věnovanou kariérám radních, ve které se zaměřuje na osoby, které byly členy radních sborů konšelů i seniorů dlouhá léta. Porovnává délku jejich působení mezi konšely a mezi staršími a na základě toho osvětluje postavení těchto osob v městském správním mechanismu. Další podkapitola je zaměřena na sociální složení městských rad v zkoumaných městech, kde se autor soustředil na vykonávané povolání (řemeslo, živnost, jiné).

K tabulce č. 6 (s. 73) by bylo vhodné buď uvést, zda byla města Kitzingen a České Budějovice srovnatelně velká a lidnatá, a pokud nebyla, pak do závorky za počet radních vložit aspoň rámcový odhad počtu měšťanských rodin v této době, protože stovkový rozdíl v počtu radních za téměř stejně dlouhé období mohl být zcela prostě způsoben rozdílnými populačními možnostmi obou sídel, stejně jako rozdílnými historickými podmínkami. V pasáži o povoláních a živnostech, které radní provozovali (s. 80–81), bych chtěla upozornit na to, že vaření a výčep piva nebylo povolání. Až na profesionální sládky, kteří ovšem připravovali ve sladovnách slady a vlastní vaření piva obstarávali spíše na zakázku v soukromých varnách právozářníků, šlo u ostatních (tzv. právozářných) měšťanů (tj. držitelů právozářných domů, k nimž se tato výsada vázala) o jednu z výsadních městských živností souvisejících s vnitřními hospodářskými právy, ke kterým vářečné právo patřilo. Výsledné počty povolání jsou tedy vlastně chybné, pokud „obchodníci s pivem“ nejsou profesionální sládci. Vaření a výčep piva v královských městech běžně provozovali ke své hlavní živnosti všichni, kdo se zakoupili na právozářném domě. S výčepem se dokonce „obchodovalo“ v tom smyslu, že ho držitelé výsady pronajímali, zastavovali za dluhy, případně se várky vzdali ve prospěch městské kontribuční kasy, pokud měli nedoplatek na pozemkové dani apod. Totéž pak platí pro další výsadní živnosti, jako byl šenk a obchod s vínem, obchod se solí, pronájem nemovitostí na území města atp. Jak se na živnosti – výsadní (tzv. monopoly), policejní a komerční – již tradičně někdy od poloviny 17. století dívala zeměpanská politická a finanční správa, naznačuje např. úvod ke generálnímu cechovnímu patentu císaře Karla VI. anebo k patentu Marie Terezie o rozdělení živností na komerční a policejní.

Čtvrtá kapitola (s. 83–90) osvětluje postavení konšelů uvnitř sítě sociálních vztahů

existujících v 17. století ve městě. Autor se nejprve zaměřuje na rodinné vztahy uvnitř konšelské vrstvy, které rekonstruuje na příkladu několika předních rodů zastávajících v budějovické městské správě a lokální politice významnou pozici. Vychází z informací, které získal buď z městských knih a z dochované měšťanské Veselého kroniky anebo z církevních matrik. Podrobně rozebírá vazby uvnitř několika rodin i mezi nimi navzájem a na základě této sondy dospívá k závěru, že tyto vztahy do jisté míry ovlivňovaly politickou kariéru jejich příslušníků. V další části kapitoly se věnuje jiným typům vztahů, zejména kmotrovství a svědectví při sňatcích, přičemž informace čerpá z matrik. I zde dospívá k podobnému závěru jako v předchozím případě.

Závěr (s. 91–95) shrnuje přehledně získané poznatky a mimo jiné upozorňuje na to, že při renovacích rad v Českých Budějovicích se dbalo na dodržování ustanovení z Koldínových městských práv o nepřibuznosti mezi konšely. Podle mého názoru to vlastně byla jejich povinnost, neboť zeměpanští úředníci z české královské komory a později i z královské reprezentace a komory, kteří dohlíželi na renovace rad v královských městech, tuto věc od druhé poloviny 17. století hlídali „dravčím zrakem“.

Práce nepostrádá ani další obvyklé náležitosti, jako je seznam použitých pramenů a literatury (s. 96–101). Zde bych si dovolila upozornit, že správní historik prof. Janák se nejmenoval ani Josef (s. 20, pozn. 77) ani Jakub (s. 99), nýbrž Jan. Případně bych se zeptala, proč několikrát citovaná práce o malostranské městské radě od P. Biškové v soupisu použitých pramenů a literatury chybí, zejména za situace, kdy jsem v poznámkovém aparátu marně hledala její kompletní citaci?

Součástí práce je také **příloha** (s. 102–127), která obsahuje pečlivě zpracované a přehledné tabulky se jmény českobudějovických radních v letech 1599 až 1699.

Práci Bc. Jana Sahuly je třeba ocenit jako poctivě zpracovanou, postavenou na zkoumání velkého množství různých druhů a typů pramenů různé provenience, i když se její autor bohužel nevyvaroval některých shora vytknutých nedostatků a nepřesností. Přesto však práci ráda doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení stupněm **v e l m i d o b ř e**.

Pelhřimov, 24. srpna 2015

Mgr. Lenka Martínková, Ph.D.

Martínková